

”Vi krigar mot svenskarna”

Unga rånare om hur och varför de begår brott.

Av Petra Åkesson

Abstract

What is that attract teenagers to rob other teenagers? In the present study young men who have robbed or are still robbing other teenagers in the city of Malmö are interviewed. Albert K Cohen's and Jack Katz's analyses are used as theoretical frames to understand and interpret the phenomenon. The interviewees are youngsters with non-Swedish backgrounds and are between 15- 17 years old.

The teenagers state that they are not usually planning or organizing their crimes and that they usually perform in gangs. Attainment of money is used as an account for the robberies. The youngsters also describe the excitement, attraction and adventure in carrying through the robberies. The teenagers' behaviour can be seen as a way to kill time, but in a distinctive way. They explain that by robbing other teenagers they make themselves into image of being dangerous. Furthermore, the interviewees explain that they mainly rob Swedish teenagers (young men), as these are stingy, mean and cowardly. The youngsters explain that they do not feel accepted in the Swedish society. Robbing Swedish young men can thus be seen as a symbolic response and if successful, victory, towards and over a society that does not integrate and respect them; a way for the teenagers to transform their humiliation.

Keywords: robbery, gang, immigrants, symbolic war, excitement, money, humiliation.

Innehåll

Inledning	1
Metod	9
Teoretiska perspektiv	14
De unga rånarna	20
Hur rånar man	20
Varför rånar man?	24
Avslutande diskussion	28

Inledning

Kerstin Laurell arbetar på polisens spaningscentral i Malmö och hon berättar i artikeln ”Rån har blivit vardag” som Anders Ljungberg publicerat i *Sydsvenskan* att för många ungdomar som bor i Malmö har rån blivit en del av vardagen och att ungdomsoffren inte anser att det är lönsamt att polisanmäla rånerna¹. Ljungberg skriver även att det i regel handlar om utlandsfödda pojkar som rånar svenskfödda ungdomar. Socialsekreterare Ulrika Bengtsdotter i Fosie i Malmö menar i artikeln ”20 unga bakom de flesta rånerna” i *Sydsvenskan* att ungdomar snabbt vill få tag i materiella föremål och för att få pengar till de olika föremålen rånar de andra ungdomar². Bengtsdotter säger att det är vanligt att ungdomar har stora belopp av pengar tillgängligt, exempelvis femtonhundra eller tvåtusen kronor i sina plånböcker. Det rapporteras även att ungdomsrånerna sker i alla stadsdelar i Malmö och att rånerna kan inträffa under vilken tidpunkt som helst under dygnet³. Ungdomsrånerna utförs kvickt och för det mesta är det svårt att uppfatta vad som händer skriver Katarina Ström Melvinger i artikeln ”Ungdomar rånas av jämnåriga” i *Sydsvenskan*⁴.

Enligt Brottsförebyggande rådets rapport 2000:7 ökade polisanmälda ungdomsrån under slutet av 1990-talet i storstäderna Malmö och Stockholm. Rapporten bygger på statistik över polisanmälda rån under slutet av 1990-talet och en enkätundersökning som cirka 4500 ungdomar i 15 till 17-årsåldern medverkade i under året 1999.

De misstänkta gärningsmännen var till cirka 90 procent pojkar, vanligtvis i åldern 15-17 år och i många fall, men långt ifrån alltid, bosatta i socioekonomiskt mindre välbeställda bostadsområden./.../Omkring hälften av ungdomsrånerna begicks enligt skoleleverna på dagtid och tillika cirka hälften trots att det fanns vuxna i närheten. Enligt eleverna förstod de vuxna inte vad som pågick, eller också förstod de men valde att inte ingripa. (BRÅ-rapport 2000:6:7-8)

I BRÅ-rapporten som publicerades år 2000 beskrivs det att polisanmälda ungdomsrån har ökat under slutet av 1990-talet och att det handlar om att ungdomar rånar jämnåriga

¹ www.sydsvenskan.se/print/printarticle.jsp?article=6516264 20050126

² www.sydsvenskan.se/print/printarticle.jsp?article=10010562 20050126

³ www.sydsvenskan.se/print/printarticle.jsp?article=4827610 20050126

⁴ *ibid.* 20050126

personer och rapporten presenterar även att den empiriska kunskapen kring ungdomsrånens natur och dess påföljder är försummad⁵. Det är viktigt i detta sammanhang att poängtera att det inte går att dra några slutsatser kring att ungdomsrån i allmänhet ökar, utan att det under slutet av 1990-talet skett en ökning i antalet polisanmälda ungdomsrån i storstäderna Malmö och Stockholm. Den pågående debatten kring ungdomsrån påpekar att problematiken grundar sig i sociala förklaringar, så som att pojkar som rånar har egna regler och normer som strider mot det konventionella systemet⁶. De ungdomar som utför rån utvecklar ett speciellt socialt beteende och ur denna synvinkel är fenomenet sociologiskt intressant. Vad är det som bidrar till detta speciella beteende som medför att ungdomar genomför rån mot andra ungdomar?

Syfte och frågeställning

Den här uppsatsen kommer att behandla ämnet ungdomsrån och *syftet* är att få en inblick och insikt i vad det är som attraherar ungdomar till att utföra rån och vad själva handlingen kan ha för betydelse för dem. Det finns några tankar som har väglett mig genom arbetets gång och dessa är följande: vilka ungdomar är det som rånar andra ungdomar? Hur upplever de rånerna och vad innebär handlingen för dem? Vad finner ungdomarna för tjusning med att utföra rån?

Jag vill få bättre och djupare förståelse för fenomenet ungdomsrån och även studera hur de ungdomar som rånar själva ser på rånerna (handlingen). Det är betydelsefullt i detta sammanhang att försöka se på fenomenet utifrån ungdomarnas "ögon" eller referensram. Min tanke är att kunna presentera en liten specifik grupp av ungdomar som utför rån mot andra ungdomar i staden Malmö och det ligger inte i mitt intresse att kunna ge en generell bild av fenomenet. Jag väljer att arbeta med och fokusera kring mitt egna insamlade empiriska material som redogör för olika ungdomar som genomför rån eller som har genomfört rån mot andra ungdomar. Min frågeställning är följande: *Vad kan locka och attrahera ungdomar till att råna andra ungdomar?*

⁵ BRÅ-rapport 2000:5

⁶ www.sydsvenskan.se/print/printarticle.jsp?article=100110562_20050126

Bakgrund

Brottsförebyggande rådet (BRÅ) gjorde en undersökning och beskrivning av ungdomsrån i storstäderna Malmö och Stockholm under hösten 1999 och huvudansvarig för rapporten som publicerades år 2000 var docent Tommy Andersson som är verksam vid BRÅ⁷. BRÅ-rapporten som heter *Ungdomar som rånar ungdomar i Malmö och Stockholm* är en av Sveriges mest aktuella och omfattande redogörelse för ungdomsrån och jag kommer därför att använda rapporten som underlag till bakgrundsinformation kring ämnet⁸. Som tidigare nämnt är rapporten byggd på statistik över polisanmälda rån under slutet av 1990-talet och en enkätundersökning som cirka 4500 ungdomar i åldern 15 till 17 medverkade i under året 1999. Rapporten talar om att under första halvåret av 1999 har det skett en ökning i antalet polisanmälda ungdomsrån i de två storstäderna.

Vem utför rånerna?

Det visades sig att fem procent av flickorna och tio procent av pojkarna i åldrarna 15 till 17 hade sedan högstadiet blivit utsatta för rån enligt enkätundersökningen. De ungdomar som själva hade utfört rån var ungefär lika många skriver Tommy Andersson⁹. Polisen i Malmö upptäckte under åren 1998 och 1999 cirka 50 procent av misstänkta gärningsmän i förhållande till de polisanmälda ungdomsrånen och i Stockholm cirka 20 procent. Det var 90 procent av de misstänkta gärningsmännen som var pojkar och i regel mellan 15 till 17 år och det fanns en hög överrepresentation av utlandsfödda ungdomar¹⁰. I Malmö år 1999 bestod 69 procent av alla misstänkta gärningsmän av utlandsfödda ungdomar¹¹.

Andersson poängterar att cirka 400 ungdomar som medverkade i enkätundersökningen och som hade blivit utsatta för rån ger en bild av rånarna som överrensstämmer med beskrivningen av gärningsmännen ovan, även om de framställer rånarna några år äldre,

⁷ BRÅ- rapport 2000:5

⁸ www.sydsvenskan.se/Article.jsp?article=10010562_20050421

⁹ BRÅ-rapport 2000:19

¹⁰ ibid. 2000:7

¹¹ ibid. 2000:27

det vill säga i 18-20 års ålder. Statistiken över de misstänkta ungdomarna som rånar visar upp att 25-30 procent var under 15 år året 1999 och 50-60 procent av ungdomarna var i 15-17 års ålder enligt polisens misstänkta gärningsmän¹². Rapporten visar att ungdomar från välbärgade bostadsområden och de som har två svenskfödda föräldrar var något mer utsatta när det gäller att bli rånad. Det går att se en liten benägenhet till att de misstänkta ungdomarna som utfört rån var bosatta i socioekonomiskt mindre gynnsamma bostadsområden skriver Andersson. Det synliggjordes även genom rapporten att rånarna och målsägarna över de ungdomarna som blivit utsatta för rån vid en del tillfällen var bosatta i samma bostadsområde.

Det är viktigt att hålla i minnet att det inte går att anta att *alla* ungdomsrån sker av de gärningsmän som beskrivs i rapporten. Man bör kanske vara försiktig med att dra en generell slutsats om att det endast är utlandsfödda svenskar som begår ungdomsrån, samtidigt som en del av de ungdomarna står skyldiga för ungdomsrånen. Den bild som ges av de ungdomar som rånar är skapad av de ungdomar som blivit rånade och som var med i enkätundersökningen år 1999 och även av en illustration som polisen gjort av de ungdomar som de misstänker har utfört rån under slutet av 1990-talet. Den statistik som används kommer ifrån ett speciellt urval som grundar sig i polisanmälda ungdomsrån och polisens misstänkta brottslingar (1990-talet) och cirka 4500 stycken ungdomar i åldern 15 till 17 ifrån storstäderna Malmö och Stockholm.

Hur utförs rånen?

Hälften av de ungdomarna som var delaktiga i enkätundersökningen beskriver att de blev rånade under dagtid och att rånen förekom i vuxna personers närvaro. BRÅ-rapporten visar hur vuxna personer har svårt att uppfatta att ungdomsrånen sker, fastän de är på den platsen där rånen utförs. Det var cirka 60 procent av de polisanmälda rånen som inträffade före klockan nio på kvällen och mellan söndagar till torsdagar¹³. Majoriteten av de ungdomar som var med i enkätundersökningen beskrev en annan bild och den var att rånen skedde på fredagar och lördagar. Polisen rapporterar om att det inte är ofta som gärningsmännen har använt alkohol eller narkotika och det visar sig

¹² BRÅ-rapport 2000:24

¹³ ibid. 2000:31

även att det vanligtvis är offren som är alkoholpåverkade¹⁴. Andersson beskriver i rapporten att de ungdomarna som medverkade i undersökningen berättar att rånerna oftast förekommer på gator, torg, parker och även på mer ensliga platser. Enkätundersökningen visade att det oftast var ett gäng av ungdomar som tillsammans genomförde rånerna och det var 80 procent av pojkarna och 95 procent av flickorna som blivit rånade som uppger att rånarna var ett stort antal¹⁵. När det gäller polisanmälda rån var det även 80-90 procent av rånerna som utfördes av flera stycken ungdomar.

Det är vanligt att de ungdomar som rånar hotar sina offer och det förekommer att rånarna använder vapen för skapa en hotbild, exempelvis drar de nytta av knivar för att skrämja offren. Ungdomarna som rånar utnyttjar för det mesta inte knivarna, det var endast i 10 procent av rånerna som knivarna användes¹⁶. Det var enligt enkätundersökningen i 20-30 procent av råntillfällena som rånarna hotade med vapen, men de kom aldrig i bruk¹⁷. Mellan åren 1995 till 1999 i Malmö och Stockholm sjönk användningen av våld i sammanhang med ungdomsrån och det blev allt vanligare att ungdomar utnyttjade hot för att utföra rån.

Andersson presenterar en viss typ eller variant av rån som blev allt mer vanligare enligt de polisanmälda ungdomsrånerna under åren 1998 och 1999. Det som utmärker rånerna under 1998 och 1999 är att en grupp ungdomar bestämmer sig för en speciell person (offer) som de ska råna och de hotar personen (muntligt) och samtidigt begär de att få låna mobiltelefonen eller liknande föremål. Offren känner sig rädda och de lämnar utan strid ifrån sig olika sakerna som rånarna kräver. En del ungdomsrån innehåller överhuvudtaget inte något eller mycket lågskaligt våld. I båda städerna Malmö och Stockholm under år 1999 var mobiltelefoner en stor del av rånarnas stöldobjekt, 33 procent i Malmö och 60 procent i Stockholm av rånerna handlade om mobiltelefoner¹⁸.

¹⁴ ibid. 2000:32

¹⁵ BRÅ-rapport 2000:33

¹⁶ ibid. 2000:8

¹⁷ ibid. 2000:33

¹⁸ ibid. 2000:34

Metod

Jag vill få kunskap om vad det är som kan locka och attrahera ungdomar till att råna andra ungdomar. Eftersom jag inte med ramen för denna uppsats kan göra en representativ studie har jag valt att studera en liten specifik grupp ungdomar som utför eller har utfört rån mot att ungdomar. Jag utgår ifrån eget insamlat empirisk material som uppsatsen bygger på och materialet består av olika intervjuer med ungdomar som rånar eller som har rånat andra ungdomar i staden Malmö.

Beskrivningar av olika fenomen kan bli rikligare och djupare om det går att berätta om känslorna som förekommer i anslutning till det studerade fenomenet skriver Torsten Thurén i boken *Vetenskapsteori för nybörjare*¹⁹. Det är viktigt att presentera vad olika saker betyder och innebär för individer, det finns annars en risk för att viktig information går förlorad skriver Thurén. Jag är intresserad av att kunna få fram vad själva handlingen innebär för de ungdomar som rånar och förstå och tolka hur de själva ser på handlingen. Som tidigare nämnt eftersträvar jag att försöka se på fenomenet utifrån ungdomarnas ”glasögon” eller referensram och utifrån den bilden de ger mig skapa min egen förståelse för ungdomsrån. Jag vill tolka och förstå ungdomars mening och avsikt med att utföra rån, det vill säga studera vad som kan locka och attrahera dem till att råna andra ungdomar. Jag har valt att arbeta med kvalitativa intervjuer och vill med hjälp av intervjuerna kunna finna och urskilja speciella egenskaper som finns oss den grupp ungdomar som jag valt studera som utfört eller utför ungdomsrån²⁰. När det gäller kvalitativa intervjuer skriver Steinar Kvale i boken *Den kvalitativa forskningsintervjun* att det är förekommande vid analys av kvalitativa intervjuer att börja med att läsa igenom intervjumaterialet för att därefter skapa sig en gemensam utgångspunkt som materialet presenterar²¹. Ovanstående tillvägagångssätt är lämpligt för att det låter intervjupersonernas bild av fenomenet forma tema och det bidrar i sin tur till att deras referensram står i centrum.

¹⁹ Thurén 1991:46

²⁰ Svensson & Starrin 1996:53

²¹ Kvale 1997:51

Intervjuerna

Studien bygger på intervjuer med elva ungdomar, som rånat andra ungdomar. De ungdomar som intervjuades var alla pojkar och mellan 15-17 år. De var svåra att komma i kontakt med; jag lyckas få förmedlat namn via kuratorer på olika skolor, som jag sedan kontaktade. Några av de ungdomar jag intervjuade hjälpte mig att kontakta fler ungdomar, vilket innebär att mitt urval delvis är av karaktären ”snöbollsurval”²². Under arbetet gång var det flera av de ungdomar som skulle intervjuas som inte kom på den avtalade tiden, vilket innebär att det var tidskrävande och besvärligt att samla in intervjumaterialet.

Förberedelser

En av förberedelserna inför intervjutillfällena var skaffa sig god kunskap i ämnet ungdomsrån och det gjorde jag genom att studera aktuella artiklar och rapporter. En god förkunskap i ämnet som studeras kan underlätta i arbetet när det gäller att skapa riktlinjer, förbereda frågor eller helt enkelt för att kunna genomföra ett betydelsefullt samtal²³. Den kvalitativa intervjuformen kan sammankopplas med ostrukturerad och icke-standardiserad intervjuform och det innebär att frågorna som ska ställas inte i förväg är strukturerade och det medför även att många frågor utvecklas under själva intervjutillfället²⁴. Jag sökte att få ett öppet samtal med intervjupersonerna som skulle bidra till att ungdomarna förde fram sina spontana åsikter och tankar²⁵. I detta sammanhang tycker jag att det är viktigt att följa intervjupersonernas ”språk”, det vill säga att anpassa mig efter intervjupersonerna som är ungdomar och på grund av det inte använda svåra eller akademiska ord. Intervjuerna ska vara inriktade och uppbyggda kring temat ungdomsrån, men samtidigt har jag i åtanke att samtalen skulle vara ”öppna” och ”ostrukturerade”, exempelvis ”*du nämnde innan att du utfört rån, vill du berätta lite mer om det...*”²⁶. En öppen fråga kan vara konstruerad kring

²² May 2001:122

²³ Kvale 1997:91-92

²⁴ Kvale 1997:19-20

²⁵ Svensson & Starrin 1996:63

²⁶ Intervju 1 20050309

intervjupersonernas subjektiva upplevelser²⁷ och min tanke var att starta intervjuerna med följande: *vill ni berätta för mig hur en vanlig dag ser ut för er?* En annan förberedelse var att jag hade skapat en intervjuguide som bestod av olika riktlinjer och stolpar som intervjuerna skulle var uppbyggda kring och några av dessa var vem, hur, vad, när och varför rånar ni?

Tillvägagångssätt

En uppgift som var grundläggande och nödvändig för arbetets gång var att komma i kontakt med olika ungdomar som rånar andra ungdomar och eftersom jag inte har haft någon ”gatekeeper” var detta en svår uppgift. Jag valde att ringa runt till olika fritidsgårdar i centrala Malmö och presenterade mig och uppsatsens syfte. Jag frågade de personer som jag kom i kontakt med om de hade möjlighet att hjälpa mig att nå ungdomar som genomfört rån. Det blev många samtal ringda till olika fritidsgårdar och jag blev rekommenderad att vända mig till olika grundskolor i centrala Malmö. Jag fick positiv respons av tre olika skolor och det var kuratorerna på skolorna som hjälpte mig att träffa de olika ungdomarna som utför rån. Den fjärde intervjun förmedlades genom en av de kuratorerna som jag träffade vid tidigare tillfällen och de ungdomarna som var delaktiga i den fjärde intervjun fick jag ifrån en organisation som arbetar med ungdomar som tidigare blivit anmälda för brottslighet.

Kuratorerna och min kontaktperson på organisationen informerades om mitt syfte med intervjuerna och att det var viktigt att intervjupersonerna var informerade och frivilligt ville vara delaktiga i intervjun.²⁸ Det var lätt att få intervjupersonernas samtycke på grund av att intervjuerna utfördes under skoltid eller på organisationens lektionstid och det medförde att alla ungdomarna fick ledigt från obligatoriska lektioner. Ungdomsrån är ett känsligt ämne ur den synvinkeln att det handlar om olagliga handlingar och kan på grund av detta var svårt att diskutera fenomenet med ungdomarna. Det är viktigt i detta sammanhang att ”skydda” intervjupersonernas identitet och det sker genom att inte ange ungdomarnas namn. Jag var noggrann med att informera alla ungdomar om att det som de berättade för mig inte kunde sammankopplas till deras person, det vill säga att

²⁷ Svensson & Starrin 1996:63

²⁸ Kvale 1997: 107